

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Sjöblom, Katarina

Title: Anteeksipyytämisen ja -antamisen politiikasta

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Valtiotieteellinen yhdistys

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Sjöblom, K. (2022, 24.2.2022). Anteeksipyytämisen ja -antamisen politiikasta. Politiikasta. <https://politiikasta.fi/anteeksipyytamisen-ja-antamisen-politiikasta/>

ANTEEKSIPIYYTÄMISEN JA -ANTAMISEN POLITIIKASTA

24.2.2022 [Politiikasta lehti](#) | [Artikkelit](#) | [Katarina Sjöblom](#)

Marek Szturc / Unsplash

Julkisiin anteeksipyyntöihin liittyvä mitätöinti ja vähättely voi olla eräänlainen kollektiivinen väistöliike kipeiden tapahtumien edessä. Anteeksipyytämisen tarkempi ymmärtäminen vaatisi tunnustamaan jonkin ongelmallisen ilmiön olemassaolon, mikä puolestaan velvoittaisi etsimään yhteisiä ratkaisuja.

Julkiset anteeksipyyntöt ovat herättäneet Suomessa keskustelua viime vuosina. Esimerkiksi poliitikko **Pirkka-Pekka Peteliuksen** vuonna 2019 esittämä [anteeksipyyntö](#) saamelaisiin ja romaneihin liittyvistä 1980–1990-luvulla esitetyistä sketseistä kirvoitti monenlaisia tunteita. Myös niin sanottu [Afrikan tähti -kohu](#) ja laulaja **Chisun** [anteeksipyyntö](#) käyttämästään lettikampauksesta esiintyi lehtiotsikoissa ja puhututti sosiaalisessa mediassa muutama kuukausi sitten.

Kyseisissä keskusteluissa on helposti havaittavissa pöyristelyä ja vaivaantumista; turhaudutaan siitä, että taas pyydetään jotain anteeksi. Esimerkiksi presidentti **Tarja Halonen** mainitsi **Helsingin Sanomien haastattelussaan**, että hän suhtautuu näihin eleisiin varauksella, vaikka ymmärtää anteeksipyyntöjen olevan ”tämän päivän tapa selviytyä asioista”.

Anteeksipyynnöillä voidaan katsoa olevan syvällisempi merkitys politiikassa kuin tämänhetkinen keskustelu äkkiseltään antaa ymmärtää.

Anteeksipyynnöillä ja anteeksiantamisella voidaan kuitenkin katsoa olevan syvällisempi merkitys politiikassa kuin tämänhetkinen keskustelu äkkiseltään antaa ymmärtää. Esitän tässä tekstissä kaksi eri näkökulmaa, joiden kautta voidaan pohtia anteeksipyytämisen ja -antamisen merkityksiä poliittisessa toiminnassa. Kiinnitän huomiota anteeksipyytämisen rooliin filosofien **Hannah Arendtin** ja **Jacques Derridan** poliittisessa ajattelussa. Lisäksi pyrin taustoittamaan lyhyesti anteeksipyyntöjä osana totuus- ja sovintokomissioiden käytännön työtä.

Anteeksiantaminen poliittisen toiminnan ytimessä

Hannah Arendt kuuluu 1900-luvun tunnetuimpiin ajattelijoihin. Hän esitti vuonna 1958 julkaistussa teoksessaan *The Human Condition* (suom. *Vita Activa: Ihmisenä olemisen ehdot*), että anteeksiantaminen kuuluu politiikan keskeisiin mekanismeihin. Anteeksiannon merkitys politiikassa juontaa juurensa Arendtin käsitykseen poliittisen toiminnan luonteesta, jota hän käsittelee laajasti kyseisessä teoksessa.

Politiikka on Arendtin mukaan toimintaa ilman ulkoista päämäärää. Politiikka on uuden aloittamista ja vapauden kokemusta itsessään, ei siis välineellistä toimintaa, jolla tuotetaan toivottuja lopputuloksia. Tässä mielessä poliittinen toiminta on Arendtin käsityksen mukaan aina tietyllä tavalla haurasta; emme aina täysin tiedä mitä olemme tekemässä, vaan olemme politiikassa aina uuden ja tuntemattoman äärellä.

Koska emme voi koskaan täysin hallita toimintaamme, teoillamme on joskus ikäviä seurauksia, halusimme tai emme. Anteeksiantaminen onkin keino vapauttaa sekä toimija että kärsijä mahdollisesta koston kierteestä ja suoda mahdollisuus uudelle alulle. Kostaminen on tässä mielessä vastakohta anteeksiantamiselle Arendtin ajattelussa. Kosto pitää molemmat osapuolet otteessaan ja johtaa eräänlaiseen automaation kierteeseen, joka taas estää poliittiselle toiminnalle ominaisen vapauden ja uudelle avautumisen kokemuksen.

Olemme politiikassa aina uuden ja tuntemattoman äärellä.

Arendt viittaa myös **Jeesus Nasaretilaiseen**, jonka opeissa anteeksiantaminen on keskeinen teema. Vaikka Jeesus teki oivalluksensa uskonnollisessa yhteydessä, on ilmiöllä Arendtin mukaan maallisia ja politiikalle olennaisia merkityksiä.

On toki muistettava, että Arendtin ajattelussa anteeksianto on mahdollista vain pienten ja tahattomien rikkomusten kohdalla. Todellinen pahuus, kuten kansanmurha, ei voi saada osakseen anteeksiannon tuomaa vapautusta, eikä sille Arendtin mukaan myöskään ole olemassa asianmukaista rangaistusta.

Tästä syystä Arendt esimerkiksi piti ”arkipäiväisen pahuuden” malliesimerkin **Adolf Eichmannin** ihmisyyttä vastaan tehdyistä rikoksista langetettua kuolemantuomiota poliittisesti perusteltavana, vaikkei kyseisiin rikoksiin sopivaa rangaistusta ole mahdollista määrittellä juridisesti. Vaikka Eichmann henkilönä edusti arkipäiväistä paha, hänen tekonsa edustivat radikaalia inhimillisen toiminnan ja potentiaalın tuhoa.

Arendtin käsitys voikin antaa mielenkiintoisen näkökulman vakavien konfliktien ja historiallisten vääryyksien selvittelyjen yhteydessä esitettyihin anteeksipyyntöihin.

Anteeksipyynnöt osana totuus- ja sovintokomissioita

Suomessa esimerkiksi tutkija **Jan Löfström** on tuonut esille, kuinka **institutionaalisten anteeksipyyntöjen määrä on kasvanut merkittävästi 1980-luvulta alkaen**. Löfström viittaa kirjassaan *Voiko historiaa hyvittää?* institutionaalisilla anteeksipyynnöillä termeihin, joiden esittäjinä ovat erilaiset valtiolliset, kirkolliset tai muut yhteisöt.

Tällaiset anteeksipyynnöt ovat usein osa järjestelmällistä menneisyyden selvittelyä ja tilintekoa. Tyypillisesti totuus- ja sovintokomissiot ovat toimineet maiden sisäisten konfliktien selvittelyn alustoina ei maiden välillä.

Yksi tunnetuimmista tällaisista menettelyistä on Etelä-Afrikan totuus- ja sovintokomitea, joka perustettiin vuonna 1994 selvittämään apartheid-aikakauden vakavia rikoksia. Myös Kanada on selvittänyt alueensa alkuperäiskansoihin kohdistuneita vääryyksiä. Nämä saivat hiljattain laajaa kansainvälistä huomiota, kun katolisen kirkon pitkään ylläpitämien asuntolakoulurakennusten pihoilta löytyi sadoittain lasten ruumiita. Kanadan katolinen kirkko esitti syyskuussa 2021 **virallisen anteeksipyynnön** asiaan liittyen.

Suomen valtiojohto ei toistaiseksi ole esittänyt virallista anteeksipyyntöä saamelaisille.

Myös Suomella on kipeä historia suhteessa saamelaisiin, joihin on kohdistettu pitkäaikaisia sulauttamistoimia. Suomen valtiojohto ei toistaiseksi ole esittänyt virallista anteeksipyyntöä saamelaisille. Lisäksi erilaiset kiistat saamelaisalueiden maankäyttöoikeuksiin liittyen jatkavat kytymistään, **eikä Suomi ole ratifioinut YK:n alkuperäiskansoja koskevaa ILO 169 -sopimusta**. Vuonna 1989 solmitun ILO 169 -sopimuksen tarkoituksena on turvata alkuperäiskansoihin kuuluville samat oikeudet kuin valtaväestölle. Sopimuksen aiemman version tavoite oli sulauttaa alkuperäiskansat valtaväestöön, kun taas nykyisen ILO 169 -sopimuksen tavoite on päinvastoin estää alkuperäiskansojen kielten ja kulttuurin katoaminen.

Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista, kuinka saamelaiden totuus- ja sovintokomissio tulee etenemään. Prosessin valmistelu aloitettiin Saamelaiskäräjien toimesta vuonna 2016 ja valtioneuvosto antoi **totuus- ja sovintokomission asettamispäätöksen** vuoden 2021 lopulla. Komission tulee valmistella työstään raportti marraskuun 2023 loppuun mennessä. Väitöskirjatutkija **Helga West** **käsitteli aihetta hiljattain** ja toi esille anteeksipyyntö symbolisen merkityksen. Anteeksipyyntö on Westin mukaan tärkeä ele osana komission työtä, mutta ei itsessään riitä ratkaisemaan esimerkiksi saamelaiden maa- ja vesioikeuksiin liittyviä perusteellisempia ongelmia.

Anteeksipyyntämisen rajat ja mahdollisuudet

Totuus- ja sovintokomissioiden kohdalla nousee monia kysymyksiä totuuden, sovinnon, anteeksipyyntö, anteeksiannon ja mahdollisten korvausten suhteesta. Ilmeinen kysymys on, onko anteeksipyyntö riittävä, sopiva tai oikeassa suhteessa rikkeeseen. On sen sijaan poliittisesti kiistanalaista määrittää, kenellä on oikeus arvioida anteeksipyyntö riittävyttä.

Lienee selvää, ettei kansanmurhaa ja vakavia assimiloitintoimia voi ”kuitata” pelkällä anteeksipyyntöllä. Toisaalta anteeksipyyntäminen voi olla silti tarpeellista tai paikallaan. Anteeksipyyntö voi luoda tilaa menneisyyden avaamiselle ja kipeiden asioiden kohtaamiselle, vaikkei kaikkea ehkä voikaan antaa anteeksi eikä anteeksipyyntö välttämättä itsessään muuta toiminnan suuntaa. Myös politiikantutkija **Mikko Poutasen** anteeksipyyntöjen politiikkaa käsittelevä **kirjoitus** tuo esille näitä näkökulmia.

Vieraillessaan **Paavi Franciscuksen** luona hiljattain Oulun piispa **Jukka Keskitalo** toi puheessaan esille **anteeksipyyntö merkityksen osana laajempaa sovintoprosessia**, jossa on olennaista ”etsiä totuutta”. Hän viittasi **evangelisluterilaisen kirkon kohdistamiin vääryyksiin** saamelaisia kohtaan. Voidaankin ajatella, että anteeksipyyntö on yksi osa ”totuuden etsintää”, eli tietyn historiallisen todellisuuden tunnustamista ja näkyväksi tekemistä.

Toisaalta ranskalainen filosofi **Jacques Derrida** on valottanut ilmiötä ikään kuin radikalisoimalla anteeksiantamisen käsitteen. Toisin kuin Arendt, Derrida katsoo, että ”puhdas” anteeksiantaminen voi kohdistua vain anteeksiantamattomaan ja huolimatta siitä, onko anteeksiantoa pyydetty tai katumusta osoitettu. Antaessamme anteeksi jotain anteeksiantamatonta otamme tiettyssä mielessä suvereenin vallan omiin käsiimme ja teemme jotain radikaalisti odottamatonta – teemme paradoksaalisesti sen, mikä on täysin mahdotonta.

Valtiojohtajien on ollut vaikeaa esittää anteeksipyyntöjä, sillä niiden on ajateltu osoittavan heikkoutta.

Derridan ajatusta voi pitää liiallisena teoretisointina, mutta se tekee kuitenkin mielenkiintoisen erottelun anteeksipyyntö ja laskelmoinnin välillä. Anteeksipyyntöt esimerkiksi valtiojohtajien toimesta voivat Derridan mukaansa olla tarpeellisia ja hyödyllisiä kollektiivisten sovintoprosessien kannalta, mutta niihin liittyy aina tietty strateginen ajattelu. Tällaiset anteeksipyyntöt voivat helpottaa poliittisten yhteisöjen toimintaa ja luoda

turvallisuutta, mutta anteeksiantaminen näissä tilanteissa uhkaa päätyä osaksi laskelmointia.

Tampereen yliopiston kansainvälisen politiikan professori **Tuomas Forsberg** onkin sivunnut juuri tämänkaltaisia ilmiöitä kommentoidessaan **valtioiden välisiä anteeksipyynnöjä**. Valtiojohtajien on Forsbergin mukaan perinteisesti ollut vaikeaa esittää anteeksipyynnöjä, sillä niiden on esimerkiksi ajateltu osoittavan heikkoutta tai on haluttu välttää mahdollisia korvausvaatimuksia.

Derridan näkemys valottaakin osaltaan näitä ilmiöitä. Yhteisöjen, kuten valtioiden tai kirkollisten toimijoiden, anteeksipyynnöt ovat tavalla tai toisella eräänlaista laskelmointia siitä, mitä sillä saavutetaan tai ei saavuteta, miten toimijoiden valtapositiot muuttuvat näistä eleistä; saadaanko niillä poliittista uskottavuutta vai saavatko ne näyttämään heikoilta.

Todellinen anteeksiantaminen ei Derridan mukaan koskaan ”normalisoi”, vaan luo aina radikaalin keskeytyksen ja poikkeuksen. Tässä mielessä myös Derridan ja Arendtin ymmärrykset kohtaavat: anteeksiantaminen on uusi ja odottamaton alku.

Anteeksipyynnöjen vastaanottamisen vaikeus

Keskustelu anteeksipyynnöiden ja -antamisen merkityksestä politiikassa voi helposti tuoda mieleen nykyhetken toistuvat uutisoinnit jonkun henkilön tai jonkin tahon esittämistä anteeksipyynnöistä. Voi tuntua houkuttelevalta todeta, että nykyään kaikkea pyydetään koko ajan anteeksi, hieman samaan tapaan kuin usein toistellaan ajatusta siitä, että mitään ei saa enää sanoa.

Tyhjää ja rituaalinomaista anteeksipyynnöiden kulttuuria tuskin kukaan toivoo. Voidaksemme arvioida anteeksipyynnöiden merkitystä tai tarpeellisuutta on kuitenkin hyödyllistä ymmärtää sen syvällisempää taustaa osana poliittisten yhteisöjen toimintamahdollisuuksia. Keskustelunaiheeksi nousee harvoin monipuolisempia arvioita siitä, miten anteeksipyynnöt on vastaanotettu tai mitkä anteeksipyynnön esittäjän tarkemmat perustelut ovat olleet.

Keskusteluihin päätyneet otsikot ja sosiaalisen median kiteytykset saattavat pahimmillaan antaa suoranaisesti valheellisen kuvan anteeksipyynnöistä.

Tunnettu sarjakuvapiirtäjä **Pertti Jarla** pyysi viime vuosikymmenellä anteeksi pahennusta herättänyttä piirrostaan, jossa käsiteltiin kriittisesti eettiseksi markkinoituja tuotteita. Stripissä viitattiin 1930-luvun saksalaiseen ”ekofasistiin”, joka osti ”vapaan juutalaisen saippuaa”. Jarla kirjoitti muutamaa päivää myöhemmin *Helsingin Sanomiin vastineen*, jossa selvensi tarkoituksiaan ja pyysi anteeksi. Hän antoi vastineessaan ymmärtää, ettei pidä negatiivisia palautteita ylireagointina.

Otsikot ja sosiaalisen median kiteytykset saattavat pahimmillaan antaa valheellisen kuvan anteeksipyynnöistä.

Suomen Kuvalehdessä 14.6.2011 Jarla käsitteli anteeksipyyntönsä muuttamista uutiseksi: kun *Helsingin Sanomien* toimitus muutti Jarlan oman otsikon ”Fingerporin harhalaukaus” muotoon ”Pyydän anteeksi Fingerporin lukijoilta”, keskustelun sävy muuttui. Aihe päätyi muihin medioihin ja jopa venäläiselle verkkofoorumille, jossa uutisoitiin Jarlan olleen pakotettu pyytämään anteeksi. Omien sanojensa mukaan hän näki ilmiön myötä omin silmin, miten ”huuhaakäsitys” mediassa syntyy.

Julkisiin anteeksipyyntöihin liittyvä mitätöinti ja vähättely voi olla eräänlainen kollektiivinen väistöliike kipeiden ja monimutkaisten yhteiskunnallisten tapahtumien vyöryessä silmille. Anteeksipyyntämisen tarkempi analyysi ja ymmärtäminen vaatisi kenties tunnustamaan jonkin ongelmallisen ilmiön olemassaolon ja tämä puolestaan velvoittaisi etsimään yhteisiä ratkaisuja.

Anteeksipyyntöt ja mahdollisuus anteeksiantamiseen ovat kuitenkin osa politiikkaa. Niissä voi piillä radikaali ja muutoksen voima. Toisaalta ne voivat myös paljastaa haluttomuuden tehdä todellisia parannuksia ja luisua pinnallisen laskelmoinnin piiriin. Joskus ne ovat pieniä palasia sirpaleisessa prosessissa, jossa luodaan tilaa sovinnon mahdollisuudelle. Kyky arvioida anteeksiannon ja anteeksipyyntöjen merkityksiä, mahdollisuuksia ja rajoja on osa tarpeellista poliittista reflektiota.

Katarina Sjöblom on politiikan tutkimuksen väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Väitöskirjassaan hän tutkii poliittisen toiminnan vakiintuneita ymmärtämistapoja filosofi Giorgio Agambenin ajattelun valossa.